

ЛІТЕРАТУРА

- Vivier: Vivier C., Loudcher J.-F., Dietschy P. Le pouvoir des noms propres dans l'ouvrage de Géo-Charles primé aux J. O. de 1924// Science et motricité. – Montpellier, 2/2004 – no 52 – P. 141-161.
- Wilmet: Wilmet M. Le nom propre en linguistique et en littérature. – Bruxelles : Académie royale de langue et de littérature françaises de Belgique, 1995.
- Lingvo 12: ABBYY Lingvo 12. Електронний словник, 2007.

ФАКТОЛОГІЧНІ ДЖЕРЕЛА:

- Astérix et Cléopâtre: Goscinny R., Uderzo A. Astérix et Cléopâtre. – P.: Hachette, 2000.
- Astérix et le chaudron: Goscinny R., Uderzo A. Astérix et le chaudron. – P.: Hachette, 1999.
- Astérix et Latraviata: Uderzo A. Astérix et Latraviata. – P.: Les Editions Albert René, 2001.
- La Galère d'Obélix: Uderzo A. La Galère d'Obélix. – P.: Les Editions Albert René, 1996.
- La Rose et le Glaive: Uderzo A. La Rose et le Glaive. – P.: Les Editions Albert René, 1991.
- La Zizanie: Goscinny R., Uderzo A. La Zizanie. – P.: Hachette, 1999.
- Le Combat des Chefs: Goscinny R., Uderzo A. Le Combat des Chefs. – P.: Hachette, 1999.
- Le Devin: Goscinny R., Uderzo A. Le Devin. – P.: Hachette, 2000.
- Le Grand Fossé: Uderzo A. Le Grand Fossé. – P.: Les Editions Albert René, 1980.
- Obélix et compagnie: Goscinny R., Uderzo A. Obélix et compagnie. – P.: Hachette, 1999.

Natalya Kosmatska. Wordplay as a means of creation of proper names in french comics

The article is dedicated to ways of proper names' formation in french comics. The semantic and derivational peculiarities of occasional names are analysed. The main patterns of wordplay creating comics' onyms are detected.

Key words: proper name, comics, occasional name, wordplay, homonymy, polysemy.

УДК 811. 161. 242

Інна Воляннюк (Кременець)

ОЙКОНІМІЯ ПІВНІЧНОЇ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ XVI ст.

У статті здійснено семантико-словотвірний аналіз ойконімів Північної Тернопільщини XVI ст.; а також показано продуктивність основних словотвірних моделей цього періоду.

Ключові слова: ойконім, деривація, модель.

Починаючи з кінця XV ст., Південна Волинь (інакше Північна Тернопільщина) перебувала в зоні постійних нападів татар, які суттєво впливали на демографічне обличчя краю того часу: нерівномірна густота заселення території, наявність великої кількості пустих селищ. У першій половині XVI ст. на досліджуваній нами території було дев'ять замків у містах Вербовець, Вишневець, Збараж, Колодно, Кременець, Ожогівці або Новий Збараж, Передмірка, Шумбар, Шумськ, а в другій половині цього ж віку – уже сімнадцять: Андріїв, Вербовець, Вишгородок, Старий Вишневець, Новий Вишневець, Дрибова, Загайці, Старий Збараж, Колодно, Кременець, Матвіївці, Ожогівці або Новий Збараж, Рохманів, Сураж, Ходаки, Шумбар, Шумськ [Собчук: 54].

У писемних пам'ятках XVI ст. кількість ойконімів у досліджуваному регіоні становила 128 одиниць (у документах XV ст. зафіксовано лише 52 назви). Принципових відмінностей в ойконімії цього періоду порівняно з попереднім ні в лексико-семантичному, ні в словотвірному плані не простежується.

Серед назв поселень, які вперше були зафіксовані в документах XVI століття, все ще знаходимо ойконіми на *-*jь*. Це назви *Сураж* та *Лишня*. Ойконім *Сураж* уперше згадується в 1550 р.: *Suroz* [Žr. XIX: 34], у 1583 р. назва поселення звучить як *Зураж*: *z ... Zuraza* [Žr. XIX: 145], сучасний варіант ойконіма зафіксовано під 1662 р. – *м. Сураж* [КЗС III: 212]. Цей ойконім походить від давньослов'янського імені **Сурадъ* і посесивного суф. *-*jь*, який палаталізував фінальний приголосний і змінив його на *-ж*. Давність назви і самого поселення підтверджує те, що поблизу села виявлено залишки давньоруського городища, які датуються XI-XIII ст. Назву поселення *Лишня* знаходимо в писемних пам'ятках під 1545 р.: *Лишня* [Теод. III: 84]). Твірною основою цього ойконіма може бути антропонім **Ліхн*, що є скороченим варіантом ОН **Лихон.гъ*, пор. ОН *Лиховидъ*, *Лихолоть* [Мор.: 112], і суфікс *-*j-а*.

Перше місце щодо продуктивності займають в ойконімії Північної Тернопільщини XVI ст. відпатронімі назви поселень на **-івці, -инці**. Документи цього часу фіксують удвічі більше таких назв, ніж у попередньому столітті, і їх кількість становить 26 одиниць. Основи трьох таких ойконімів мотивовані патронімами, що походять від слов'янських автохтонних відкомполітичних особових назв: *Башківці, Ланівці, Тетильківці*. Назва *Башківці* (1545 р.: Башковцы [Теод. III: 352]) походить від патроніма *башківці* з первісним значенням „рід чи піддані *Башка*”. ОН *Башко*, можливо, утворена від антропоніма *Бахатоурь* чи *Бахтіярь* [Мор.: 9]. Ойконім *Ланівці* (1516 р.: Lanowcze [Archiwum: III: 158]) походить від патроніма *ланівці* з первісним значенням „рід чи піддані Лана”. На нашу думку, ОН **Лан* утворилася внаслідок усічення постпозиційного компонента композитного імені на зразок *Ланкомирь*, пор. ще *Ланець, Ланко* [Мор.: 110]. Назва поселення *Тетильківці* (1552 р.: Титильковцы [АЮЗР ч.7/II: 33]) походить від патроніма *тетильківці* з первісним значенням „рід чи піддані *Тетилька*”. ОН *Тетилько*, гадаємо, це відкомполітичний суфіксальний дериват, який виник внаслідок усічення постпозитивного компонента імені-композита: *Тетилько* < **Тетимиль*, пор. ще *Тетикь* [Мор.: 192].

В основах 11 ойконімів лежать патроніми, мотивовані слов'янськими автохтонними відапеліативними іменами. Назва поселення *Биківці* (1583 р.: ze wsi Wykowiecz [Žr. XIX: 140]) утворена від патроніма *биківці* < ОН *Бикь* [Туп.: 74]. Ойконім *Бобрівці* (1583 р.: ze wsi Bobrowiecz [Žr. XIX: 145]) походить від патроніма *бобрівці* < ОН *Бобрь* [Туп.: 49]. Назву поселення *Кусківці* (*Великі, Малі*) (1583 р.: z... Kuskowiecz [Žr. XIX: 143]) утворено від патроніма *кусківці* < ОН, д-рус. імені *Куско* або *Кусокь* [Туп.: 220]. Ойконім *Вовківці* (1518 р.: Wolkowce [Archiwum III: 173]) походить від патроніма *вовківці* < ОН *Волкь* [Мор.: 59]. Назва поселення *Жуківці* (1570 р.: на Жуковцах [ЦДДА, ф.22, I, 3, арк.75 зв.]) утворена від патроніма *жуківці* < ОН *Жукь* [Туп.: 152]. Ойконім *Огризківці* (1565 р.:(!) Огришківці [АЮЗР ч.6/Л: 53], 1893 р. – Огризковцы [Теод. III: 265]) < *огризківці* < ОН *Огризко* [Бір.: 241]. Назва поселення *Попівці* (1563 р.: Поповцы [АЮЗР ч.7/ II: 94]) < *попівці* < ОН *Попь* [Туп.: 315]. Ойконім *Сторожинці* (1583 р. – z...Storozynczow [Žr. XIX: 135]) < *сторожинці* < ОН *Сторожь* [Туп.: 374]. *Чайчинці* (1583 р.: z...Czajczynczow [Žr. XIX: 145]) – назва поселення утворена від *чайчинці* < ОН *Чайка* [Туп.: 421].

Ойконім *Шушківці* (1583 р.: z...Suszowiec [Žr. XIX: 144]) < *шушківці* – утворений від ОН Шушко < Сушко [Туп.: 383].

Християнськими іменами мотивовано патроніми, що лежать в основах 12 ойконімів: *Антонівці* (1545 р.: Антоновцы [Теод. III: 310] – від ОН Антон; *Васьківці* (1518 р.: Waskowce [Archiwum III: 167]) – від ОН Васько < Василь; *Гриньківці* (1545 р.: Hrynkowcy [Žr. VI: 107]) – від ОН Гринько < Григорій [ВІЛ: 53]; *Грицівці* (1583 р.: z...Hryczkowiec [Žr. XIX: 145]) – від ОН Гриць < Григорій; *Мишківці* (1583 р.: z...Miszkwowiec [Žr. XIX: 143]) – від ОН Мышко, Мишка < Михайло [Туп.: 262]; *Міжуринці* (1583 р.: wsi Mizuryniec [Žr. XIX: 143]) – від ОН *Міжюра < Мисюра < Михайло, Мисюрь [Туп.: 252]; *Онишківці* (1545 р.: Онишковцы [Теод. III: 345]) – від ОН Онишко < Онисим [ВІЛ: 86]; *Оришківці* (1565 р.: Ор.:шковцы [Теод. III: 278]) – від ОН Оришка < Орина, Оріся [ВІЛ: 171]; *Паньківці* (1533 р.: Pankowce [Archiwum III: 455]) – від ОН Панько < Пантелеймон [ВІЛ: 90]; *Юськівці* (1545 р.: Юськовцы [Теод. III: 297]) – від ОН Юсько < Йосип [ВІЛ: 109]; *Якимівці* (1566 р.: Якимовцы [Теод. III: 222]) – від ОН Яким [ВІЛ: 109]; *Янківці* – (1518 р.: Jankowce [Archiwum III: 167]) – від ОН Янко < Ян = Іван.

Другими щодо продуктивності, як і в попередньому столітті, залишаються відродинні ойконіми на *-и/-і* – 24 найменування, які кількісно майже не поступаються ойконімам на *-івці, -инці*. В основах п'яти таких ойконімів засвідчені композитні особові назви: *Болязуби* (1583 р.: Болизуби [Цинк. I: 120]) – від Болязуби „родина *Болязуба”, пор. ОН Болибик [Ред.: 78]; *Валигори* – з XVI ст. [ТЕС I: 220] – від Валигори „родина Валигора” [Мор.: 34]; *Голибіси* – (1513 р.: Голибіси [Цинк. I: 284]) – від Голибіси „родина *Голибіса”, пор. Голібус, Голібут [Богд.: 88]; *Красносільці* (1583 р.: Krasnosielki [Žr. XIX: 148]) – від Красносільці „родина *Красносільця”, пор. Красносельський [Богд.: 141]; *Штиколоси* (1545 р.: Штиколоси [ПВК II: 88]) – від Штиколоси „родина *Штиколоса”, пор. *Штикула* [Богд.: 268]. Відродинними ойконімами, в основах яких засвідчені відкомполітні особові назви, є найменування поселень: *Бірки* (1539р.: zemla Borkowska [АЮЗР ч.7/ІІ: 35-42]), що походить від Борки „родина Борка” < Борко < Бориславъ [Мор.: 22] та *Башуки* – (1583 р.: Башуки [Цинк. I: 75]) – від *Башуки* „родина *Башука”, пор. Башъ [Мор.: 9] < Ба[ломир], Ба[рниславъ] [Мор.: 78], Башук [СП: 78].

Давньослов'янські відапелятивні імена чи пізніші прізвиська засвідчені в основах ойконімів: *Дедеркали* (*Великі, Малі*) (1545 р.: Дедеркали [МС: 592]) – від *Дедеркал* [КЗС I: 25]; *Кривчики* (1583 р.: z *Kruczyk* [Їг. XIX: 145]) – від *Кривчик, пор. Кривчук [Богд.: 146]; *Крижі* (з 1-ї пол. XVI ст.: Крижі [МС: 394]) – від Криж [Мор.: 106]; *Курники* (1583 р.: z ... *Kurnikow* [Їг. XIX: 130]) – від *Курник* [Туп.: 219]; *Осники* (1545 р.: Осники [Теод. III: 280]) – від *Осник, пор. *Оснач, Оснюк* [Богд.: 210]; *Свинохи* (сучасна назва – с. Очеретне) (1568 р. – Свинохи [Теод. III: 219]) – від *Свинох*, пор. *Свинухин* [СП: 314]; *Татаринці* (1545 р.: Татаринцы [Теод. III: 220]) – від *Татаринець, пор. *Татарин* [СП: 343]; *Шишки* (1563 р.: Шишковское селище [АЮЗР ч.7/ II: 126]), у 1947 р.: Шишки [АТП: 571] – від *Шишка* [Туп.: 446].

Невеличку групу творять локально-етнічні назви поселень на зразок: *Загірці* (1571р.: Загірці [КЗС I: 42]) – від ЕН *загірці* „люди, що оселилися за горою”; *Залісці* (1583 р.: z ... *Zaliesiecz* [Їг. XIX: 132]) – від ЕН *залісці* „люди, що оселилися за лісом”; *Залісці* (1545 р.: Зал.:сцы – Шумські [Теод. III: 329]); *Подгайці* – (1545р.: Подгайцы [Теод. III: 213], 1583р. – z ... *Podhajec* [Їг. XIX: 135]) – від ЕН *подгайці* „люди, що оселилися під гаєм”; *Підлісці* – (1552 р.: Подлѣсцы [АЮЗР ч.7/III: 29]) – від ЕН *підлісці* „люди, що оселилися під лісом”; *Бережці* (*Великі, Малі*) (1545 р.: Подбережцы – Бережцы [Теод. III: 73], з 1616 р. – Вишні Бережці, Нижні Бережці [КЗС III: 17]) – від ЕН *бережці* „люди, що оселилися біля берега”. Диференційний член *Великі* вказує на розмір поселення, хоча у документах XVII ст. вживається форма *Вишні Бережці* (*Нижні* – тепер *Малі Бережці*), що вказували на місце розташування поселень.

Назвами затемненої семантики є ойконіми *Чугалі* (з I-ої пол. XVI ст.: Чугалі [МС: 399]) – від *Чугалі* „родина *Чугаля”, пор. *Чугалюк* [Богд.: 38] та с. *Чумалі* (1583 р.: z ... *Czumalewa* [Їг. XIX: 130]), у документах наступних століть не виявлено цієї назви, а в довіднику АТП з 1947 р. замість назви Чумалів подано Чумалі [АТП: 565]. Чим спричинена заміна посесивної назви відродинною нам не відомо. *Чумалі* < *чумалі* „родина Чумаля” Чуч.: 613].

На третьому місці за кількістю першофіксацій у документах XVI ст. є ойконіми на **-івка**. Порівняно з попереднім століттям їх кількісний показник у XVI столітті помітно зростає (якщо у XV ст.

було лише 4 ойконіми цієї моделі, то у XVI ст. – 17 назв). В основах дванадцяти назв поселень на **-івка** засвідчені слов'янські автохтонні імена чи пізніші прізвиська: *Карначівка* (*Перша і Друга*) (1565 р.: Корначовка [АЮЗР ч.6/І: 52, 54]), назву утворено за допомогою суфікса **-івк -а** (< **-овк -а**) від ОН *Корнач, пор. ОН *Карнац* [СП: 170], *Карниш* [Горп. 2003: 98]; *Комарівка* (1583 р.: z ... Komarowki [Žr. XIX: 135]) утворений від слов'янської відапелятивної ОН *Комарь* [Мор.: 102]. *Коршилівка* (1583 р.: z ... Korszyłowicz [Žr. XIX: 126], 1617 р. – Коршилівка [КЗС III: 90]). Первісний варіант ойконіма утворено від патроніма *коршилівци* < ОН *Коршило, пор. Коршилов [СП: 188]. *Коханівка* (1583 р.: z ... Kochanowicz [Žr. XIX: 133], 1624 р. – Коханівка [КЗС III: 239, 243]) – первісно варіант на **-івці**, а всі наступні – утворення на **-івка** < ОН *Кохань* [Мор.: 103]; *Кудлаївка* (1583 р.: z ... Kudlajewczow [Žr. XIX: 135]), 1598 р. – Кудлаївка [КЗС I: 192], 1629 р. – Кудлаївка [Бар.: 125; карта]). Аналогічно, як у двох попередніх назвах, відбулася зміна варіанта на **-івці** варіантом на **-івка**. Від ОН *Кудлай* [Горп. 2003: 121]. *Лепешівка* (1518 р.: Lepieszówka [Archiwum III: 173-174]) від ОН *Лепеш, пор. ОН *Лепеха*, *Леніш* [Богд.: 161], Лепешко [СП: 209] і т.п. Протягом століть спостерігаємо заміну відпатронімих ойконімів на **-івці** утвореннями з суфіксом **-івк-а**.

Слов'янські композитні та відкомполітичні імена засвідчені в основах ойконімів: *Богданівка* (1563 р.: Богдановка [АЮЗР ч.7/II: 121]) – від композитної ОН Богдан [Тр.: 50]; *Боложівка* (1583 р.: z ... Bolozowki [Žr. XIX: 141]) – від ОН *Болож (пор. Болог [Горп. 2004: 19] < *Болебогъ*, *Болебудъ* [Мор.: 20]; *Переморівка* (1592 р.: Переморів [КЗС I: 91], з 1629 р. – Переморівка [Бар.: 131]) – від ОН *Переморь, пор. ОН *Перемиль* [Туп.: 301], *Перен.:зь* [Мор.: 149]; *Радошівка* (1542 р.: Радошовка [Теод. III: 137]) – від ОН *Радошь* [Мор.: 164] < *Рад[омиль]* + **-ош**; *Цеценівка* (1533 р.: Cieceniówka [Archiwum III: 452], 1545 р. – Цециневка [Теод. III: 112]) – від ОН *Цецен, пор. *Ciecierad* [Mal.: 67].

Ойконім *Михайлівка* (1593 р.: Михайлівка [КЗС I: 104]) утворений за допомогою суфікса **-івк-а** (< **-овк-а**) від ОН *Михайло*.

Наступну позицію за кількістю першофіксацій займають у XVI ст. відапелятивні ойконіми, омонімічні найчастіше з ландшафтно-рельєфними назвами. У документах цього століття виявлено 15 таких

назв поселень: *Вікнини (Великі, Малі)* (1583 р.: (!) – Окніна [Їг. XIX: 145], з 1592-1618 рр. – Окніни [КЗС I: 84; III: 102, 135]). Ойконім утворено від апелятива *вікнина*, мн. *вікнини* „не поросле водоростями місце на болоті”, „проруб у стіні для вікна” [13 I: 237]; *Жолоби* у 1552 – 1563 рр. фіксується у формі *Жолобъ* [АЮЗР ч.7/ II: 31, 34, 48, 60...], а з 1629 р. – *Жолоби* [Бар.: 121]. В основі ойконіма лежить апелятив *жолоб* „глибока і вузька долина; долина між двома горами чи пагорбами; долина потоку” [Мар.: 227]. *Жолобки* (1545 р.: *Жолобки* [Теод. III: 326]) – від апелятива *жолобки*, множина від *жолобок*, демінутив від *жолоб*; *Ліски* (1571 р.: *Ліски* [КЗС I: 41]) – утворений від апелятива *ліски*, демінутив у формі множини до ойконіма *Ліс*. Не виключено також, що *Ліски* – це відродина назва на -и, утворена від ОН *Лісок, пор. ОН *Ліска*, *Ліскович* [Богд.: 163]; *Літовище* (1570 р.: *Літовище* [КЗС I: 31]) – від апелятива *літовище* „місце і час літнього перебування в горах гуцульської худоби” [Гр. II: 372]; *Ростоки* (1514 р.: *Ростоки* [Archivum III: 137]) – утворений від апелятива *розтока*, множина *розтоки* „місце, де вулиця чи дорога ділиться на дві, річка на два рукави” [Гр. IV: 79], „місце роздвосня основного русла річки” [СУМ VIII: 825]; *Рудка* (1545 р.: сь *Рудки* [ПВК II: 78]) – від апелятива *рудка* „мокра болотиста низина” [Мар.: 248], „іржаве болото” [Гр. IV: 85] і т.п.

В кінці XVI ст. уперше з’являються поселення з назвою *Волиця*. Їх виникнення спричинене соціальними чинниками: на не освоєних до того часу землях виникали невеликі поселення селян, яких на кілька чи кільканадцять років звільняли від основних феодальних повинностей і податків. *Волиця* (2 найменування) (1579-1597 рр.: *Волиця* [КЗС I: 65, 187]) – від апелятива *волиця*, демінутив до *воля* „тимчасове звільнення новосельців від феодальних повинностей і податків” [ССУМ I: 196].

На досліджуваній території у XVI ст. збільшилася порівняно з попереднім століттям кількість посесивних утворень на -ів (<овь), разом 14 першофіксацій. В основах двох таких ойконімів засвідчені слов’янські автохтонні відкомполіти імена: *Лідухів* (1545 р.: *Ледуховъ* [Теод. III: 158]) – від ОН *Лѣдихъ < *Лидмибора* [Мор.: 111]; *Потудорів* (1583 р.: *Potutorowa* [Їг. XIX: 140]) – від ОН *Потудор < **По[и]тудор* або **По[и]тутор*. У назві *Тудорь* [Мор.: 195] простежуються наслідки прогресивної асиміляції за дзвінкстю д > т. Це

стосується й ОН * *Потудор* > * *Потутор*. В основах інших дериватів на **-ів** (<**-овъ**>) засвідчені слов'янські автохтонні особові імена відапелятивного походження: *Бриків* (1566 р.: Брикювъ [Теод. III: 319], 1583 р. – z...Brykowa [Źr. XIX: 143]) – від ОН *Брыкъ* [Туп.: 65]; *Грибова* (1533 р.: Grybowo [Archiwum III: 435 – 436], 1629 р. – Грибова [Бар.: 119]) – від ОН *Грибъ* [Туп.: 119]; *Дунаїв* (1552 р.: Дунаевъ [АЮЗР ч.7/II: 29, 33]) – від антропоніма *Дунай* [Богд.: 55]; *Кокорів* (1545 р.: Кокоревъ [Теод. III: 116]) – від ОН *Кокоръ* [Туп.: 188]; *Колосова* (1552 р.: Колосовъ [АЮЗР ч.7/II: 31, 33], 1583 р. – z...Kolosowy [Źr. XIX: 144]) – від ОН *Колос* [Богд.: 128]; *Кордишів* (1583 р.: z...Kordyczowa [Źr. XIX: 140]) – від ОН *Кордиш, пор. *Кордаш* [СП: 185]. *Коростова* (1570 р.: Коростів [КЗС I: 33], 1583 р. – z...Korostowej [Źr. XIX: 136], 1619 р. – Коростова [АЮЗР ч.6/I: 412]) – від ОН *Коростъ, пор. *Коростик* [СП: 188], *Коростовой*, *Коростель* [Туп.: 199], *Крутнів* (1545 р.: Крутневъ [Теод. III: 157; 22 II: 252]) – від ОН *Крутень* [Мор.: 106], *Крутко* [Туп.: 211] та ін.

Посесиви на **-ин** представлені у писемних пам'ятках XVI ст. лише трьома назвами: *Кушлин* (1545 р.: Кушлинь [Теод. III: 119]) – від ОН *Кушла* [Богд.: 153] і суфікса **-ин**; *Лосятин* (1545 р.: Лосятинъ [Теод. III: 154]) – від ОН *Лосята, пор. *Лось*, *Лосинець* [Богд.: 165; Туп.: 232]; *Комарин* (1552 р.: Коморинъ [АЮЗР ч.7/II: 25], 1583 р. – z...Komaryna [Źr. XIX: 135]) – від ОН *Комара* [Богд.: 130].

Конфікальні утворення репрезентовані у документах XVI ст. п'ятьма першофіксаціями: *Загороддя* (1596 р.: Загороддя [КЗС I: 164]); *Залисся* (1583 р.: Zalesia [Źr. XIX: 130]); *Залужжя* (1570 р.: Залузькі землі [КЗС I: 30], 1629 р. – Залужже – [2, карта]); *Заруддя* (1565 р.: Зарудье [АЮЗР ч.7/I: 52, 54]); *Поріччя* (1516 р.: Порѣче [Archiwum III: 137]).

Уперше серед першофіксацій XVI ст. знаходимо ойконіми у формі родового відмінка, що виражають приналежність: *Андруга* (*Велика*, *Мала*) (1545 р.: Андруга Велика, Малая Андруга [Цинк. I: 55; Теод. III: 84]) – утворений від ОН *Андруг*, пор. *Андрух* < *Андрій*, кінцевий приголосний **-х** внаслідок гіперизму одзвінчився; *Дзвиняча* (1583 р.: z... Zwiniaczej [Źr. XIX: 135]) – від ОН *Дзвиняч, первісно – „поселення Дзвиняча”. Не виключаємо також, що ця назва відгідронімного походження: адже поблизу с. Дзвиняча протікає потік (що впадає в р. Ікву), який міг би мати назву Дзвиняча, мотивовану характером

течії; *Пахуня* (1592 р.: Пахунки [КЗС I: 76], з 1603-1624 рр. – Пахунка [КЗС II: 122; III: 78], 1906 р. – Пахуня [Список: 104]); первісно це могла бути відродина назва на *-и*, утворена від ОН *Пахунко, пор. *Пахно* [Горп. 2004: 92], *Пахнюк* [СП: 267]. Сучасний варіант назви – це форма родового відмінка ОН *Пахунь.

Відтопонімні назви поселень представлені в ойконімії Північної Тернопільщини XVI ст. лише трьома назвами. Ойконім *Вілія* (1545 р.: Вилія [Теод. III: 111]) утворено від назви тутешньої річки *Вілія*. Назва *Горинка* (1545 р.: Горинка [МС: 393], з 1552-1563 рр. – Горинка (Хоринка) [АЮЗР ч.7/II: 34, 44]) походить від гідроніма Горинка. *Горянка* (*Велика, Мала*) (1578 р.: в Горинках [КЗС I: 51], 1583 р. – з ... Ногупек [Їр. XIX: 142]) – напевно, є фонетичним варіантом гідроніма *Горинка*.

Незначною кількістю прикладів засвідчені у писемних джерелах XVI ст. ойконіми на *-ець*: *Круголець* (1578 р.: Круголець [КЗС I: 54]) – від прикметника *круглий* і субстантивуючого суфікса *-ець* – „поселення, що виникло на круглій ділянці землі”. Тут же фіксуються ойконіми на *-иця*: *Іловиця* (з 2-ї пол. XVI ст. [ТЕС II: 437], 1629 р. – Яловиця [Бар.: 140; карта]) утворено від гідроніма *Іловиця*; *Вербиця* (1563 р.: „...imenia iego Wierzbice...” [АЮЗР ч.7/ II: 81], 1593 р. – Вербиця – [КЗС I: 99]) утворено, найімовірніше, від гідроніма *Вербиця*. Шляхом субстантивзації прикметника виник ойконім *Угорське* (1545 р.: Угорськ [Теод. III: 327], 1583 р. – з ...Uhorskiego [Їр.1 XIX: 137], 1629 р. – Угорське [Бар.: 138], у 1947 р. перейменовано у с. *Підгірське* [АТП, ЦДА]). Найімовірніше, ойконім утворено від субстантивованого прикметника *угорське*, адже поселення розташоване біля річки *Угорка*. Ойконім *Двірець* (1552 р.: Дворець [АЮЗР ч.7 /II: 31, 33]) утворений від апелятива *двірець*, демінутив до *двір*.

У документах XVI ст. зафіксовано також 2 ойконіми: *Білозірка* (1545 р.: Бѣлзорка [Теод. III: 228]) і *Краснолука* (1571 р.: Красна Лука [КЗС I: 42, 54], 1629 р. – Краснолука [Бар.: 125]). Обидві назви виникли в результаті лексикалізації, а згодом онімізації словосполучень: „біла зірка”, „красна лука”.

Отже, найпродуктивнішими на території Північної Тернопільщини у XVI ст. були відпатронімні ойконіми на *-івці*, *-инці* та відродина ойконіми на *-и/ -і*. Значно зросла у досліджуваному регіоні, порівняно

з попереднім століттям, кількість ойконімів із формантом **-івка**, які за чисельністю першофіксацій займають у XVI ст. третю позицію.

Новою рисою в ойконімії Північної Тернопільщини XVI ст. є поява у писемних джерелах першофіксацій назв поселень у формі родового відмінка та відгідронімних ойконімів на **-иця**.

ДЖЕРЕЛА ТА ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

- АТП: Українська РСР. Адміністративно-територіальний поділ. – К.: Укр. вид-во політичної літератури, 1947. – 1064 с.
- АЮЗР: Архив Юго-Западной России. Ч. 6, т. I – II; Ч. 7, т. II-III. – К., 1876-1907.
- Бар.: Баранович О. Залюднення Волинського воєводства у I пол. XVII ст. – К.: УВАН, 1930. – 155 с. З картою Волинського воєводства, 1629 р.
- Бір.: Бір'юла М. В. Усходнеславянскія антрапонімы з адмоуем не тыпу Невер, Непосед, Недвига, Недомолва // Беларуская аанамастыка – Мінск: Навука і тэхніка, 1977. – С. 128-159.
- Богд.: Богдан Ф. Словник українських прізвищ у Канаді. – Вінніпег-Ванкувер, 1974. – 354 с.
- Горп. 2004: Горпинич В. О., Бабій Ю. Б. Прізвища Середньої Наддніпрянщини: словник. – Дніпропетровськ: Пороги, 2004. – 139 с.
- Горп. 2003: Горпинич В. О., Корнієнко І. А. Прізвища Дніпровського Припоріжжя: словник. – Дніпропетровськ: Пороги, 2003. – 271 с.
- ІМС: Історія міст і сіл УРСР. Тернопільська обл. – К.: Голов. ред. УРЕ, 1973. – 640 с.
- КЗС: Кременецький земський суд: описи актових книг XVI - XVII ст. вип. I-III. – К.: Наук. думка, 1959 – 1965.
- Мар.: Марусенко Т. А. Матеріали к словарю украинских географических апелятивов (названия рельефов) // Полесье. – М.: Наука, 1968. – 303с.
- Мор.: Морозкин М. Я. Славянский именовослов или собрание славянских личных имен в алфавитном порядке – СПб., 1867. – 213 с.
- ПВК: Памятники, изданные Временною комиссиею для разбора древних актов. – Т. I – II. – К., 1897 – 1898.
- Ред.: Редько Ю. К. Довідник українських прізвищ. – К.: Рад. школа, 1969. – 255с.
- Гр.: Грінченко Б. Д. Словарь української мови. Т. I-IV. – К.: Довіра.
- ССУМ: Словник староукраїнської мови XIV – XV ст.: у 2-х т. – К.: Наук. думка, 1977-1978.
- СУМ: Словник української мови: в 11-ти т. – К.: Наук. думка, 1970-1980.
- ВЛ: Скрипник Л. Г. Власні імена людей. – К.: Наук. думка, 1996. – 335 с.
- СП: Словник прізвищ: практичний словозмінно-орфографічний (на матеріалі Чернівеччини). – Чернівці: Букрек, 2002. – 424 с.

Собчук: Собчук В. Мережа оборонних споруд Південної Волині (серед. XIV – 1-а полов. XVII ст. // Середньовічні і ранньомодерні оборонні споруди Волині: Збірник наукових праць. – Тернопіль: Астон, 2006. – С. 17 – 56.

Список: Список населенных мест Волынской губернии... – Житомир: Волын. губ. типогр., 1906. – 219с.

Теод.: Теодорович Н. И. Историко-статистическое описание церквей и приходов Волынской епархии. Т. III. – Почаев, 1899. – 687 с.

Терн. обл.: Тернопільська область. Адміністративно-територіальний поділ. – Тернопіль, 1967. – 142 с.

ТЕС: Тернопільський енциклопедичний словник: в 3 т. – Тернопіль: ВАТ ТВПК „Збруч”, 2004-2006.

Тр.: Трійняк І. І. Словник українських імен. – К.: Довіра, 2005. – 510с.

Туп.: Тупииков Н. М. Словарь древнерусских личных собственных имен. – СПб, 1903. – 857 с.

ЦДДА: Центральний державний історичний архів УРСР у Києві, ф. 22. Кременецький земський суд, акт. кн. I - 35/1568 - 1623 рр.

Цинк.: Цинкаловський О. Стара Волинь і Волинське Полісся: Краєзнавчий словник від найдавніших часів до 1914 р.: в 2-х т. – Вінніпег, 1984.

Чуч.: Чучка П. Прізвища закарпатських українців: історико-етимологічний словник. – Львів: Світ, 2005. – 703 с.

Archiwum: Archiwum książąt Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie. t. I-XII. – Lwów, 1887-1910.

Mal.: Malec M. Staropolskie skrócone nazwy osobowe od imion dwuczłonowych. – Wrocław etc.: PAN, 1982. – 220 s.

Żr.: Źródła dziejowe. T. VI, XIX. – Warszawa, 1877-1889.

Inna Volianik. Oykonymy of Northern Ternopil region in XVI century

The article deals with the semantic-and-word-forming analysis of the oykonyms of the North Ternopil Region in the 16-th century; the productivity of the basic word-forming patterns of this period is shown.

Key words: oykonym, derivation, model.

УДК 811.161.2373.21

Любов Дика (Хмельницький)